

УДК 712.23:581.5(477.60)

Про необхідність охорони ділянки крейдяного степу на півночі Луганської області

Л. Боровик, Т. Сова

Луганський природний заповідник НАН України (Станиця Луганська, Україна)

To the Necessity of a Chalk Steppe Plot Protection in the North of the Luhansk Region. — Borovyk, L., Sova, T. — A valuable chalk steppe plot in the North of the Luhansk Region which should be included into a network of natural protected areas was investigated. The regionally rare flora was studied and the most common and rare plant communities were distinguished. General description of the plot as well as typical associations' description, a list of rare species and communities, and a list of endemic species are given. The plot's rare flora includes 23 plant species. Among them 14 species are listed in the Red Data Book of Ukraine and one in the European Red List; 9 species are protected in the Luhansk Region, and 18 species are endemics. The rarest of them, *Hedysarum ucrainicum* Kaschm., is a paleoendemic with disjunctive range. In Ukraine, it occurs solely in the north of the Aydar basin and has only a few localities. Six plant associations are listed in the Green Book of Ukraine. Given the high conservation values of the plot, it is recommended to establish there a botanical preserve of national importance, and to include it into the Regional Ecological Network as a key area.

Key words: protected areas, chalk outcrops, vegetation, rare flora, endemic species.

Вступ

У Луганській області відсоток площі заповідних об'єктів станом на 1.07.2013 р. залишався одним із найнижчих в Україні і складав 3,41 % [1, 19]. Значними недоліками формування мережі природно заповідного фонду (ПЗФ) області є не тільки недостатня загальна площа, а і його якісний склад. У мережі ПЗФ значний відсоток об'єктів малої площі (до 100 га), недостатня доля об'єктів загальнодержавного статусу, значна доля ділянок з низьким рівнем охорони (загальнозоологічні заказники тощо), об'єкти ПЗФ дуже нерівномірно представлені на територіях районів області. Особливо звертає увагу включення до об'єктів ПЗФ значних площ антропогенно трансформованих територій, в тому числі і докорінно порушених (рілля), та недостатня представленість цінних в соцологічному плані природних комплексів. Між тим, область має значний потенціал для розширення мережі заповідних територій за рахунок малоприсаєднаних для сільськогосподарських потреб угідь, що зберігаються завдяки складному рельєфу та виходам на поверхню корінних порід. Зокрема, відсоток розораності території області доволі низький у порівнянні з іншими регіонами степової зони і в середньому складає біля 50 %. Найнижчий він на Донецькому кряжі (38–52 %), а на півночі області дорівнює 57–67 % [11]. Територія Луганської області є постійним полігоном для пошуку та обстеження нових цінних малотрансформованих природних ділянок, які ще можна включити до складу ПЗФ [3, 5].

Виключну соцологічну важливість в плані подальшої розбудови ПЗФ мають крейдяні відслонення, що значно розповсюджені в Луганській області і за деякими оцінками складають біля 50 тис. га [9]. Крейдяні відслонення є осередками збереження своєрідного кретофільно-степового флористичного комплексу, для якого характерна висока насиченість рідкісними, ендемічними та реліктовими видами [12–15, 22]. Особливо високою флористичною різноманітністю відрізняються відслонення півночі області, а саме, верхів'я річок Айдар, Деркул, Красна, флора яких насичена кретофільними ендеміками та граничноареальними видами (північно-степовими та східно-степовими). Необхідність охорони специфічного поєднання

Corresponding author address: Luhansk Nature Reserve, NAS of Ukraine; Rubizhna St. 95, Stanytsia Luhanska, Luhansk Reg., 93602 Ukraine; e-mail: larisaborovyk@gmail.com

степового та крейдяного природних комплексів півночі Луганської області неодноразово наголошувалася багатьма дослідниками [8, 9, 23].

Унікальна ділянка крейдяних степів обстежена нами на річці Айдар біля північного кордону Луганської області. Матеріал здобутий за результатами спільних експедицій, проведених в 2009–2010 рр. за участю співробітників Луганського природного заповідника, Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного АН України (Я. П. Дідух), заповідника «Білогір'я» (А. С. Шаповалов, Росія), Головного ботанічного саду РАН (Н. М. Решетнікова, Росія).

Мета цієї праці — надати загальну ботанічну та созологічну характеристику ділянки перспективної для розширення ПЗФ.

Матеріали та методи

Польові роботи виконані в серпні 2009–2010 рр. Автори провели рекогносцирувальне обстеження, завданнями якого було оцінити стан та созологічне значення ділянки, зібрати матеріал для наукового обґрунтування на створення об'єкту ПЗФ, для чого необхідно виявити раритетне та типове біорізноманіття. Під час маршрутного огляду території визначалися рідкісні види та їх еколого-фітоценотична приуроченість, виділялися найбільш розповсюджені рослинні угруповання на основі визначення основних домінуючих видів. Було виконано 10 повних геоботанічних описів (1–2 серпня 2009 р.) за стандартною методикою [18], найбільша увага приділялася рідкісним угрупованням [7]. Угруповання виділялися за домінантною (еколого-фітоценотичною) методикою [20]. Назви рослин наводяться за номенклатурно-таксономічним довідником [29]. Список рідкісних видів узгоджений з сучасними працями [28, 30].

Результати та обговорення

Загальна характеристика території

Територія розташована між селами Шарівка (Білокуракінський р-н) і Танюшівка (Новоковський р-н). Це досить значний за площею (біля 700 га) цілісний масив з добре збереженою природною рослинністю (рис. 1).

Територія знаходиться в межах Старобільської схилово-височинної області Задонецько-Донської північностепової провінції степової зони, розташованої на південних відрогів Середньоруської височини. Вона характеризується континентальним кліматом з середньою річною температурою повітря 7–8° С, середньорічною сумою опадів — 400–500 мм. На вододілах поширені чорноземи звичайні середньогумусні. Згідно з геоботанічним районуванням ділянка відноситься до Сватівського геоботанічного району Старобільського округу з багаторізотравно-типчакково-ковилувими степами, байрачними лісами, заплавними солончакуватими луками та рослинністю крейдяних відслонень [2, 16, 24, 27].

Ділянка розташована на правому корінному березі річки Айдар, нижче місця впадіння його правої притоки річки Лозної. Корінний берег має вигляд високих опуклих лобів, прорізаних улоговинами стоку та балками. В місці впадіння Лозної утворилися крейдяні останці, серед яких найбільшим є гора Крейдяна. До корінного берега прилягає широка заплавна ділянка, яка, на жаль, дуже розорана.

У ґрунтовому покриві переважають крейдяні відслонення, наявні також дерново-карбонатні ґрунти, карбонатні чорноземи, невеликі площі займають піщані поклади. Крейдяні відслонення добре задерновані, еродовані ділянки наявні тільки в місцях проходження ґрунтових доріг. Місцями помітні старі порослі скотобійні стежки. Очевидно, що в минулому ділянка зазнавала значних пасовищних навантажень, але на момент досліджень вони були помірними, спостерігалися процеси відновлення рослинного покриву.

Рослинний покрив

Рослинний покрив ділянки дуже різноманітний. Схили займають угруповання крейдяних відслонень та крейдяних степів, в улоговинах стоку сформовані лучно-степові угруповання, в

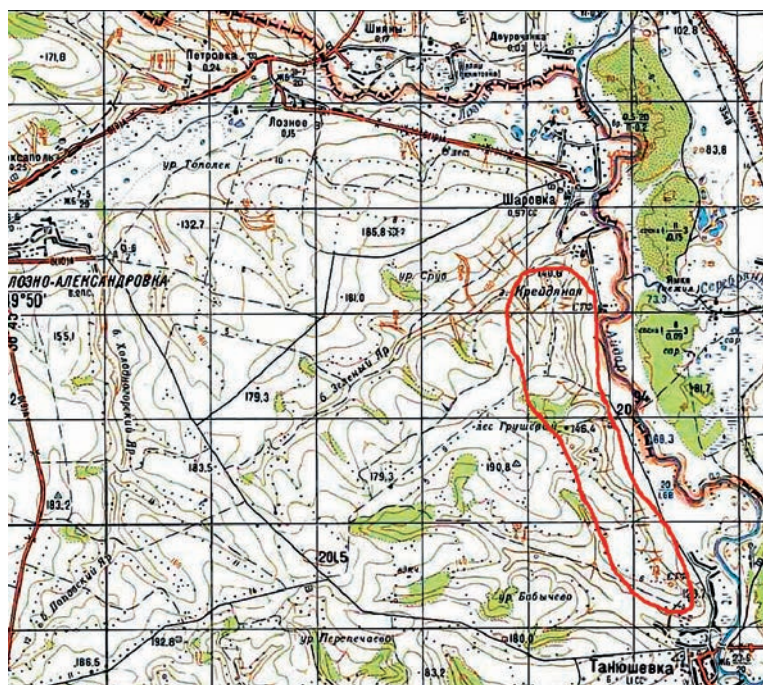


Рис. 1. Карта-схема розташування ділянки.
Fig. 1. Sketch-map of the plot's location.



Рис. 2. Гора Крейдяна, угруповання асоціації *Thymetum (cretacei) gypsophilosum (oligospermae)*.

Fig. 2. The communities of the *Thymetum (cretacei) gypsophilosum (oligospermae)* association on the Kreydyana hill.

заплаві річки збереглися фрагменти луків, у відвершках балок — невеликі масиви байрачних лісів. За площею переважають різноманітні угруповання крейдяних відслонень.

Найбільш поширені угруповання формації *Artemisieta hololeuca*, які характерні для стрімких схилів з ущільненою крейдою. Типові асоціації — *Artemisietum (hololeuca) pimpinellosum (titanophilae)*, *Artemisietum (hololeuca) thymosum (cretacei)* (табл. 1). В таких угрупованнях значне місце займають види кретофільного флористичного комплексу — *Asperula tephrocarpa* Czern. ex M. Pop. & Chrshan., *Diploaxis cretacea* Kotov, *Gypsophila oligosperma* A. Krasnova., *Hedysarum ucrainicum* Kaschm., *Linaria cretacea* Fisch. ex Spreng., *Polygala cretacea* Kotov, *Polygala sibirica* L., *Matthiola fragrans* Bunge., *Scrophularia cretacea* Fisch. ex Spreng. Подекуди, на стрімких розмитих схилах трапляються невеликі фрагменти угруповань асоціації *Artemisietum (hololeuca) hyssoposum (cretacei)*, невеликі плями також утворюють угруповання зі значною участю *Hedysarum ucrainicum* (*Artemisia hololeuca* + *Hedysarum ucrainicum* + *Hyssopus cretaceus*).

На стрімких схилах з виходами крупного крейдяного щебеню наявні угруповання з домінуванням *Artemisia salsoloides* Willd. — асоціації *Artemisietum (salsoloiditis) purum*, *Artemisietum (salsoloiditis) artemisiosum (hololeuca)*. На таких схилах також зустрічаються невеликі плями з домінуванням *Hyssopus cretaceus* Dubjan.

На виходах щебенистої крейди зі включенням дрібнозему сформовані барвисті угруповання формації *Thymeta cretacei* — асоціації *Thymetum (cretacei) gypsophilosum (oligospermae)*. Звичайно за значною участю кретофільно-степових видів — *Teucrium polium* L., *Onosma tanaitica* Клок., які місцями домінують, що робить такі травостої дуже строкатими.

Важливою особливістю цієї ділянки є добра збереженість природних угруповань у верхніх частинах схилів з дерново-карбонатними ґрунтами, де сформувалися крейдяні степи, що займають доволі значні площі. Тут поширені угруповання ковилових формацій (*Stipeta lessingiana*, *Stipeta capillata*, *Stipeta pennata*) зі значною участю видів степового та крейдяного різнозілля. В якості домішки або співдомінантів в таких угруповання звичайні *Koeleria talievii* Lavrenko, *Carex humilis* Leys. Наявні фрагменти з домінуванням *Carex humilis* (*Carex humilis* + *Gypsophila oligosperma*, *Carex humilis* + *Salvia nutans*).

Таблиця 1. Ценотична структура угруповань
Table 1. The communities' phytocoenotic structure

Види рослин	Асоціації*						
	1	2	3	4	5	6	7
<i>Artemisia austriaca</i> Jacq.				+		5	+
<i>Artemisia hololeuca</i> Bieb. ex Bess.	20	25	25	+	+		
<i>Asperula tephrocarpa</i> Czern. ex M. Pop. & Chrshan.	+	+	+	+	+		+
<i>Bromopsis riparia</i> (Rehman) Holub							10
<i>Carex humilis</i> Leys.				7	25	7	
<i>Cephalalaria uralensis</i> (Murray) Roem.& Schult.	+	1	2		1		
<i>Convolvulus lineatus</i> L.							7
<i>Diploaxis cretacea</i> Kotov	+	+		+		+	
<i>Euphorbia seguierana</i> Neck.			+	5	7	3	
<i>Euphorbia stepposa</i> Zoz. ex Prokh.						5	
<i>Festuca valesiaca</i> Gaudin				3	2		7
<i>Galatella villosa</i> (L.) Rchb. f.							10
<i>Gypsophila oligosperma</i> A. Krasnova	5	3	+	5	10	5	+
<i>Hedysarum ucrainicum</i> Kaschm.	5	3	+				
<i>Hyssopus cretaceus</i> Dubjan.	7	+	+				
<i>Koeleria cristata</i> (L.) Pers.				+	+		+
<i>Koeleria talievii</i> Lavr.	+			+	2	+	
<i>Krascheninnikovia ceratoides</i> (L.) Gueldenst.							5
<i>Linaria cretacea</i> Fisch. ex Spreng.	1	1					
<i>Linum czerniaevii</i> Klokov	3	1	5	3		+	
<i>Matthiola fragrans</i> Bunge.	+	+	+				
<i>Onosma tanaïtica</i> Klokov					3		
<i>Pimpinella titanophila</i> Woronow	1	3	+	3	+	1	
<i>Potentilla schurii</i> Fuss ex Zimmeter				+	+	+	+
<i>Salvia nutans</i> L.							7
<i>Scrophularia cretacea</i> Fisch. ex Spreng.			2				
<i>Silene supina</i> M. Bieb.	+	+	+	+	+		+
<i>Stipa capillata</i> L.			+	1	3	40	15
<i>Stipa lessingiana</i> Trin.& Rupr.			+	1	+	5	3
<i>Teucrium polium</i> L.	+	2	+	7	7	5	3
<i>Thymus cretaceus</i> Klokov & Des.-Shost.	3	1	7	30	1	+	+
Загальне проєктивне покриття	45	40	40	65	60	75	70
Всього видів	19	15	22	27	29	26	49

* Асоціації: 1 — *Artemisietum (hololeucae) hyssoposum (cretacei)*, 2 — *Artemisietum (hololeucae) pimpinellosum (titanophilae)*, 3 — *Artemisietum (hololeucae) thymosum (cretacei)*, 4 — *Thymetum (cretacei) gypsophilosum (oligospermae)*, 5 — *Caricetum (humilis) gypsophilosum (oligospermae)*, 6 — *Stipetum (capillatae) caricosum (humilis)*, 7 — *Stipetum (capillatae) crinitariosum (villosae)*.

На схилах з виходами суглинків та на дерново-карбонатних ґрунтах велике розповсюдження мають угруповання з домінуванням *Salvia nutans* L. (*Salvia nutans* + *Festuca valesiaca* + *Bromopsis riparia*). У верхніх частинах схилів місцями утворилися локальні плями невисоких (до 50–60 см) заростей *Caragana frutex* (L.) K. Koch.

На нижніх частинах схилів, на делювіальних шлейфах з крейдіяно-глинистими ґрунтами, подекуди поширені угруповання за участю чагарнику *Krascheninnikovia ceratoides* (L.) Gueldenst. (висотою до 100 см та покриттям до 20 %), в трав'янистому ярусі переважають *Stipa capillata* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Galatella villosa* (L.) Rchb. f., *Festuca valesiaca* Gaudin.

У відвершках балок локалізовані байрачні ліси з переважанням *Fraxinus excelsior* L., *Quercus robur* L., *Pyrus communis* L. В якості домішки тут звичайні *Acer campestre* L., *Ulmus laevis* Pall., *Ulmus minor* Mill., *Malus sylvestris* Mill., *Tilia cordata* Mill. Підлісок утворюють *Acer tataricum* L., *Rhamnus cathartica* L., *Euonymus europea* L., *Euonymus verrucosa* Scop., *Swida sanguinea* (L.) Opiz. У трав'янистому ярусі домінує *Stellaria graminea* L., на більш зволжених ділянках — *Aegopodium podagraria* L. В заплаві річки поширені справжні та остепнені луки формацій *Elytrigeta repentis*, *Festuceta pratensis*, *Calamagrostideta epigeioris*.

Слід відзначити загальний добрий стан рослинного покриву ділянки. Піонерні угруповання (формації *Hyssopeta cretacei*) займають невеликі площі, натомість, значне поширення мають чебречники (*Thymeta cretacei*), що може вказувати на розвиток процесів заростання відслонень [6, 22]. Досліджені угруповання крейдяних відслонень відрізняються високими показниками видового багатства, проективного покриття та складною горизонтальною структурою. Значно поширені різноманітні постпасквальні угруповання, для яких характерно домінування видів степового різнозілля, перед усім із *Salvia nutans*. Отже, враховуючи добру задернованість ґрунту, на ділянці переважають процеси відновлення рослинного покриву після зняття пасовищних навантажень.

Раритетне фіторізноманіття

На території виявлено 14 видів рослин з Червоної книги України (2009) та 9 видів з обласного переліку (табл. 2). Загалом тут знайдено 23 рідкісних види, і всі вони представлені популяціями зі значною чисельністю, тільки *Diplotaxis cretacea* зустрічається нечисельними групами особин.

Таблиця 2. Рідкісні види флори ділянки в охоронних списках
Table 2. Rare species included into the lists of protected species

Види рослин	Червона книга України, 2009 [26]	Європейський Червоний список, 2011 [28]	Охороняються в Луганській області, 2009 [21]
<i>Adonis wolgensis</i> Steven	H*	-	-
<i>Artemisia hololeuca</i> Bieb. ex Bess.	H	-	-
<i>Artemisia nutans</i> Willd.	-	-	+
<i>Artemisia salsoloides</i> Willd.	-	-	+
<i>Astragalus albicaulis</i> DC.	-	-	+
<i>Carex humilis</i> Leys	-	-	+
<i>Diplotaxis cretacea</i> Kotov	B	DD	-
<i>Erucastrum cretaceum</i> Kotov	-	-	+
<i>Hedysarum ucrainicum</i> Kaschm.	З	-	-
<i>Hyssopus cretaceus</i> Dubjan.	H	-	-
<i>Koeleria talievii</i> Lavrenko	H	-	-
<i>Krascheninnikovia ceratoides</i> (L.) Gueldenst.	-	-	+
<i>Linaria cretacea</i> Fisch. ex Spreng.	B	-	-
<i>Linum czerniaevii</i> Klokov	-	-	+
<i>Matthiola fragrans</i> Bunge.	P	-	-
<i>Omosma tanaitica</i> Klok	H	-	-
<i>Polygala cretacea</i> Kotov	-	-	+
<i>Scrophularia cretacea</i> Fisch. ex Spreng.	H	-	-
<i>Stipa capillata</i> L.	H	-	-
<i>Stipa lessingiana</i> Trin., Rupr.	H	-	-
<i>Stipa pennata</i> L.	B	-	-
<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch.	B	-	-
<i>Thymus cretaceus</i> Klokov, Des.-Shost.	-	-	+

* Категорії охорони: З — зникаючий, P — рідкісний, B — вразливий, H — неоцінений, DD — невизначений за браком даних.

Слід зазначити, що подальше обстеження повинно значно розширити перелік рідкісних видів, зокрема, авторами зовсім не досліджена весняна флора.

З виявленої флори ділянки 18 видів є ендемічними. Чотири ендемічні види не занесені в охоронні переліки (*Asperula tephrocarpa*, *Centaurea carbonata* Klokov, *Genista tanaitica* P. Smirn., *Gypsophila oligosperma*). За екологічними характеристиками серед ендеміків переважають стенопотні кретофільні види, наявні також деякі широкі петрофітні види, які зростають на інших відслоненнях (вапняках, гранітах), або такі, що значно заходять в граничні степові еко-топи. Характерні донські (*Artemisia nutans* Willd., *Koeleria talievii*), донецько-донські (*Artemisia hololeuca* Bieb. ex Bess., *Artemisia salsoloides*, *Gypsophila oligosperma*, *Thymus cretaceus* Klokov, Des.-Shost.) та східнопонтичні ендеміки (*Asperula tephrocarpa*, *Erucastrum cretaceum* Kotov,

Hyssopus cretaceus, *Linaria cretacea*, *Linum czerniaevii*, *Omosma tanaïtica*, *Polygala cretacea*). Наявні також понтичні (*Diplotaxis cretacea*, *Scrophularia cretacea*), а також східнопонтично-прикаспійські види (*Hedysarum ucrainicum*, *Astragalus albicaulis* DC., *Centaurea carbonata*) [4, 10, 17, 25, 26].

Серед найбільш рідкісних видів слід назвати *Hedysarum ucrainicum* — палеоендемік з диз'юктивним ареалом. У північній частині басейну Айдара наявний єдиний в Україні локалітет його поширення, тому кожне його місцезростання необхідно брати під охорону. До реліктових видів відносять також *Carex humilis*, який знаходиться на південній межі ареалу і в області поширений лише в декількох пунктах [6, 17, 26].

На ділянці виявлені угруповання шести синтаксонів, занесених до Зеленої книги України (2009) — формацій *Artemisieta hololeucae*, *Stipeta lessingiana*, *Stipeta capillatae*, *Stipeta pennatae*, *Cariceta humilis*, *Hyssopeta cretacei*. Угруповання формацій *Artemisieta hololeucae*, *Stipeta lessingiana*, *Stipeta capillatae* мають значне поширення і для них ділянка є добре репрезентативною, угруповання формацій *Stipeta pennatae*, *Cariceta humilis*, *Hyssopeta cretacei* поширені фрагментарно.

Созологічне значення території

Наявність значного числа рідкісних, ендемічних та реліктових видів, рідкісних рослинних угруповань вказує на високу созологічну цінність ділянки. Створенням об'єкту ПЗФ на цій ділянці вирішуються два завдання — збереження фіторізноманіття степів та крейдяних відслонень цього цікавого регіону. Ділянка відзначається високим ступенем збереженості всього комплексу угруповань крейдяних відслонень, має значну площу та цілісну структуру, практично не включає порушених фрагментів. Таких об'єктів у мережі ПЗФ дуже мало. Так, наприклад, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Новобіла» площею 2407 га, розташована в північній частині басейну Айдара (Новопсковський р-н), уздовж його лівої притоки р. Білої, має значні площі угруповань крейдяних відслонень, однак степові угруповання верхніх частин схилів тут повністю розорані. Крім того, територія пам'ятки витягнута уздовж річки дуже вузькою довгою смугою, що робить вплив оточуючих антропогенних ландшафтів особливо потужним.

На основі проведених досліджень співробітниками Луганського природного заповідника підготоване наукове обґрунтування на створення на цій ділянці ботанічного заказника місцевого значення, яке було передано в Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Луганській області. На жаль, питання про надання охоронного статусу цьому об'єкту так і не було вирішене. Враховуючи високе наукове та природоохоронне значення території, необхідно створити на ній заповідний об'єкт високого рангу — ботанічного заказника загальнодержавного значення. Ділянка також має важливе значення у плані розбудови регіональної екомережі. Разом з ботанічною пам'яткою природи «Новобіла» вона повинна виступати ключовою ділянкою.

Висновки

Унікальна ділянка добре збереженої природної рослинності, що знаходиться на півночі Луганської обл., в басейні річки Айдар (між с. Шарівка Білокуракінського р-ну та с. Танюшівка Новопсковського р-ну), важлива для збереження рідкісних видів та угруповань природного комплексу крейдяних відслонень та степів.

Раритетна флора ділянки представлена 23 видами, з яких 14 видів занесені до Червоної книги України (2009), 1 вид — до Європейського Червоного списку (2011), 9 — охороняються в Луганській області (2009). 18 видів з дослідженої флори є ендемічними. На ділянці поширені рослинні угруповання 6 формацій із Зеленої книги України (2009).

Враховуючи високе созологічне значення території, з метою збереження популяцій рідкісних рослин та рідкісних рослинних угруповань, необхідно включити її до природно-заповідного фонду та надати статус ботанічного заказника загальнодержавного значення.

Література

1. Арапов, О., Ференц, В., Клюев, В. Атлас заповідних об'єктів Луганщини. — Луганськ : Елтон-2, 2009. — 96 с.
2. Білик, Г. І. Європейсько-Азіатська степова область // Геоботанічне районування Української РСР. — Київ : Наукова думка, 1977. — С. 195–262.
3. Боровик, Л. П., Яроцкий, В. Ю., Пастернак, В. П. та ін. Перспективные территории для сохранения степного биоразнообразия и расширения природно-заповедного фонда на севере Луганской области // Степной бюллетень. — 2013. — № 37. — С. 13–18.
4. Бурда, Р. И. Антропогенная трансформация флоры. — Київ : Наукова Думка, 1991. — 168 с.
5. Василюк, О., Балашов, І., Кривохижа, М., Коломыцев, Г. Ландшафтний склад природно-заповідного фонду Луганської області // Заповідна справа в Україні. — 2012. — Том 18, Вип. 1–2. — С. 105–110.
6. Гринь, Ф. О. Рослинність крейдяних відслонень // Рослинність УРСР. Степи, кам'янисті відслонення, піски. — Київ : Наукова думка, 1973. — С. 336–356.
7. Зелена книга України / Під заг. ред. Я. П. Дідуха. — Київ : Альтерпрес, 2009. — 448 с.
8. Исаева, Р. Я., Кузнецова, П. І., Луценко, А. І. та ін. Степова різноманітність Луганщини в соціологічному аспекті // Укр. ботан. журн. — 1999. — Том 56, № 1. — С. 10–14.
9. Исаева, Р. Я., Косогорова, Т. М., Луценко, А. И., та ін. Современное состояние изучения флоры и растительности меловых и мело-мергельных обнажений Луганской области // Вісник Запорізького нац. ун-ту. — 2005. — № 1. — С. 92–94.
10. Кондратюк, Е. Н., Бурда, Р. И., Остапко, В. М. Конспект флоры юго-востока Украины. Сосудистые растения. — Київ : Наук. думка, 1985. — 272 с.
11. Милехин, П. А., Джос, А. Н., Коминова, Г. Г. Ландшафтная организация территории землепользований — основа охраны земель в условиях реформирования земельных отношений. — Луганск, 2002. — 43 с.
12. Морозюк, С. С. Екологічний та географічний аналіз флори крейдяних відслонень басейну р. Сіверський Донець. // Укр. ботан. журн. — 1971. — Том 28, № 2. — С. 175–180.
13. Морозюк, С. С. Ендемічні рослини і коротка історія розвитку флори крейдяних відслонень басейну р. Сіверський Донець // Укр. ботан. журн. — 1971. — Том 28, № 3. — С. 327–331.
14. Морозюк, С. С. Тим'яники крейдяних відслонень басейну Сіверського Дінця // Досягнення ботанічної науки на Україні. — Київ : Наукова думка, 1976. — С. 71–72.
15. Морозюк, С. С. Крейдяна рослинність басейну р. Сіверський Донець і необхідність їх охорони // Охорона та раціональне використання ресурсів. — Київ : Наукова думка, 1976. — С. 42–44.
16. Національний атлас України / Гол. ред. Л. Г. Руденко. — Київ : ГНПП «Картографія», 2008. — 440 с.
17. Остапко, В. М. Эйдологические, популяционные и ценогические основы фитосоциологии на юго-востоке Украины. — Донецк : ООО «Лебедь», 2005. — 408 с.
18. Полевая геоботаника. — Москва ; Ленинград : Наука, 1964. — Том 3. — 530 с.
19. Природно-заповідний фонд Луганської області : довідник / Заг. ред. О. А. Арапова. — Луганськ : Луганська правда, 2013. — 224 с.
20. Продромус растительности Украины / Шеляг-Сосонко, Ю. Р., Дидух, Я. П., Дубына, Д. В. и др. Отв. ред. К. А. Малиновский. — Киев : Наукова думка, 1991. — 272 с.
21. Рішення Луганської обласної ради від 3.12.2009 р. №32/31 «Про затвердження Переліку видів рослин, не занесених до Червоної книги України, що підлягають особливій охороні на території Луганської області».
22. Семенова-Тян-Шанская, А. М. Биология растений и динамика растительности меловых обнажений по р. Деркул // Геоботаника. — 1954. — Вып. 9. — С. 578–645.
23. Ткаченко, В. С., Парахонська, Н. О. Флоро-ценогичне обґрунтування організації нової пам'ятки природи на крейдяних відслоненнях Старобільщини // Укр. ботан. журн. — 1985. — Том 42, № 2. — С. 6–10.
24. Фисуненко, О. П., Жадан, В. И. Природа Луганской области. — Луганск : Луганский гос. пед. ин-т, 1994. — 232 с.
25. Червона книга Донецької області: рослинний світ (рослини, що підлягають охороні в Донецькій області) / Під заг. ред. В. М. Остапка. — Донецьк : Новая печать, 2010. — 432 с.
26. Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я. П. Дідуха. — Київ : Глобалконсалтинг, 2009. — 912 с.
27. Екологічна енциклопедія. У 3х тт. / Гол. ред. А. В. Толстоухов. — Київ : ТОВ «Центр екологічної освіти», 2006. — Том 1. — 432 с.
28. Bilz, M., Kell, S. P., Maxted, N., Lansdown, R. V. European Red List of Vascular Plants. — Luxembourg : Publications office of the European Union, 2011. — 130 p.
29. Mosyakin, S. L., Fedoronchuk, M. M. Vascular Plants in Ukraine. A Nomenclatural Checklist. — Kyiv : M. G. Kholodny Institute of Botany, 1992. — 346 p.
30. The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2014.3. — December 2014. — www.iucnredlist.org.

Про необхідність охорони ділянки крейдяного степу на півночі Луганської області. — Боровик, Л., Сова, Т. — На півночі Луганської області обстежена цінна ділянка крейдяних степів, яку необхідно включити до складу природно заповідного фонду. Проведено рекогносцирувальне обстеження території. Досліджувалася раритетна флора, виділені найбільш поширені та рідкісні рослинні угруповання. Наводиться загальний опис ділянки, характеристика розподілу рослинності, описи типових

асоціацій, перелік рідкісних видів та угруповань, список ендеміків. Раритетна флора об'єкту представлена 23 видами, з них 14 — занесені до Червоної книги України, 1 — до Європейського червоного списку, 9 — охороняються в Луганській області. 18 видів з флори ділянки є ендеміками. Найбільш рідкісний з них — *Hedysarum ucrainicum* Kaschm., палеоендемік з диз'юнктивним ареалом, в Україні поширений тільки на півночі басейну Айдару та має лише кілька локалітетів. Виявлені угруповання 6 формацій, занесених до Зеленої книги України. Зважаючи на високу природоохоронну цінність ділянки, пропонується створити ботанічний заказник загальнодержавного значення, та включити її до регіональної екомережі в якості ключової ділянки.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, крейдяні відслонення, рослинність, раритетна флора, ендеміки.

О необходимости охраны участка меловых степей на севере Луганской области. — Боровик, Л., Сова, Т. — На севере Луганской области обследован ценный участок меловых степей, который необходимо включить в состав природно-заповедного фонда. Проведено рекогносцировочное обследование участка. Исследовалась раритетная флора, выявлены наиболее распространенные и редкие растительные сообщества. Приводится общее описание территории, характеристика распределения растительности, описание типичных ассоциаций, список редких видов и сообществ, перечень эндемиков. Раритетная флора участка представлена 23 видами, из них 14 — занесены в Красную книгу Украины, 1 — в Европейский Красный список, 9 — охраняются в Луганской области. 18 видов из флоры участка являются эндемиками. Наиболее редкий из них *Hedysarum ucrainicum* Kaschm. — палеоэндемик с диз'юнктивным ареалом, в Украине распространенный только на севере бассейна Айдара, имеющий несколько локалитетов. Отмечены сообщества 6 формаций, занесенных в Зеленую книгу Украины. Учитывая высокую природоохранную ценность территории, предлагается создать ботанический заказник общегосударственного значения, включить ее в состав региональной экосети в качестве ключевого участка.

Ключевые слова: природно-заповедный фонд, меловые обнажения, растительность, раритетная флора, эндемики.

Адреса для зв'язку: Луганський природний заповідник, НАН України; вул. Рубіжна, 95, смт Станиця Луганська, Луганська обл., 93602 Україна; e-mail: larisaborovyk@gmail.com.